

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj V.

V Ljubljani 1. januarja 1865.

List 1.

NOVEMU LETU.

ovo ti leto, ki dans si nastalo,
Mnogo prineslo na terg si reči,
Káko jih bodeš posamno dajalo,
Vsakega to zdaj naj huje skerbí.

Kažeš ljubezen in mir in veselje,
Zraven nezgodo, hudobo in čert, —
Tukaj razdajaš resnico, tam želje,
Staviš življenje, nasproti pa smert.

Kakšen li meni boš del odločilo —
Srečo, nesrečo, alj vsakoršno zmes,
Alj boš dajalo mi solnčice milo,
Alj užigálo nezgode mi kres?

Daj mi, kar hočeš, sej nimaš obstanka,
Kmali odnesel te bode vihar;
Tvoja beseda je prazna uganka,
Vse, kar izlagaš, nestalen je dar.

Torej ti leto le spravi vabljenje,
Sam bom usvojil si srečo in mir,
Čisto ohranil bom vest in življenje,
Tega ne vzame minljivi tvoj tir.

„Tovarš.“

Kaj si „Tovarš“ želi in hoče.

Ko bi „Tovarš“ že tega v poglavitnih rečeh ne vedil, bi bilo to sedaj, o nastopu njegovega petega tečaja, pač prepozno. Vendar pa je dobro, da spregovori o tem nekoliko besedi, kajti priporočuje se popotniku, da naj se včasih spominja svojega konca in namena; tudi je dobro, da se tega opominjajo njegovi spremljevalci, da se ž njim bolj tesno družijo, da se ga bolj tesno poprimejo ali pa naravnost mimo gredo. Sicer je dosihmal „Tovarš“ najdel dosti stanovališč, kamor sme zahajati; njemu pa vendar ni dosti, da ga le sprejemajo; rad bi se z vsemi, ki mu odpirajo vrata, prav prijazno pomenkoval. „Tovarš“ si želi obilo naročnikov; želi pa tudi, da bi ga naročniki prav pridno brali, da bi se njegovo prizadevanje prijelo serc in se v njih globoko vkoreninilo. Pa časopisi imajo čudno osodo; vsaki jih težko pričakuje, naglo prebira, in — potem jih navadno berskne v kak tamen kot, kjer se nihče kaj prida ne meni za nje. Srečen je list, ako zopet še enkrat od mrtvih vstane, če ga namreč njegov gospodar, kedar je letnik popoln, vezati dá, in ga v-verstí med svoje knjige.

Veliko časopisov sicer boljšega ne zasluži, so namreč pravi časopisi, ki se uklanjajo vsakemu vetru. Nekteri bi bili sicer vredni, da bi jih zadela boljša osoda, pa je že tako, ker so glas vpijočega v puscavi, pade njih dobro zernje med osat in ternje.

„Tovarš“ bi vendar ne imel in ne vidil rad, da bi ga kaj takega zadelo; on si je prizadeval in si bo tudi zanaprej po svoji moči prizadeval, da bo svojim ljubim bravcem donašal gradiva, kakoršno ima zmirom svojo vrednost, ki se serc prijemlje, in jih ogreva za njihov imenitni stan in poklic. Iz tega namena „Tovarš“ ne prinaša samo praktičnih vaj, ker mnogo jih je, ki takih reči ne beró, še manj jih je pa, da bi se po njih ravnali; sej ima vsaka glava svoj svet in tudi svoj terdovratni prav, od kterege se kej nerada terga in loči.

Praktične vaje bo sicer „Tovarš“ tudi kolikor toliko prinašal; deržal se bo pa vendar bolj poglavitnih vodil odgojevanja in podučevanja, ker brez teh praktične vaje nimajo prave podlage, in praktične vaje si mora tudi vsak sam izdelovati in ravnati se po svojih okoliščinah.

„Tovarš“ bode prihodnjič med drugim blagom tudi prinašal obraze iz odgojilne povestnice, kajti takšne razprave o-

grevajo in vnemajo serce, ga k sebi vabijo ali ostrašujejo, pretresajo metodo, in človek se zopet rad k njim poverne. Prizadeval si bo tudi, da bo pojasnoval in razsvitloval, ter svetu odkrival odgojilno moč keršanske cerkve, njen vpliv do šol in učiteljev.

„Tovars“ se serčno veseli, ako bo spremljeval starejšega ali mlajšega učitelja v samotno izbico, ako se bo tam v pozni uri razgovarjal z njim o važnih rečeh, in mu dajal gradiva v resno premišljevanje; pa bi tudi rad stopal med bolj žive in večje družbe, med svoje drage prijatle, da bi jih prijazno nagovarjal, spodbujal in jim iz svoje torbice tudi izlagal marsikteri dober svet. „Tovars“ tukaj misli šolske shode, konferencije, kjer je pravo mesto za razgovore, kjer ima vsak priliko, da razodeva svoje misli o podučevanju in odgojevanju, in da sprejema dobre nasvete. Toliko bolj si pa „Tovars“ želi v takšne shode, da bi se tam marsikaj naučil, kar bi mu zelo koristilo na njegovem daljnem popotvanju.

„Tovars“ nosi slovensko narodno obleko, sej se mu tudi drugačna ne prilega, ker potuje po Slovenskem. On še ni nikdar mislil, da je on začel pri šolstvu novo dobo; on tudi dobro vé, da je obilo nemških šolskih časnikov, ki so za splošno šolstvo pravi biseri, pa vendar misli, da ni kar nepotreben na slovenski zemlji, kjer je ravno sedaj obilo obilo pomladnega važnega dela. Sicer, kar sije rumeno solnce, ni nič novega na svetu, — „Tovars“ pa podaja, kar so morda drugi pred njim še boljše povedali v domači narodni besedi. Tako so se obraževali od nekdanj narodi, in ta pot je odperta tudi slovenskemu narodu. Ker je „Tovars“ tedaj slovenski časopis, oziral se bo pa tudi v živih pomenkih posebno tudi na slovenski jezik, kar bode gotovo teknilo mnogim, ki ga poslušajo in si vpo-minjajo njegove bistre pogovore. „Tovars“ tudi vé, da ima nasprotnike, sebičnike, bi djal — ošabneže in nevedneže. Kdor rad dremlje, noče da bi ga kdo zbujal; kdor pa misli, da vse že vé in zna, se noče učiti, in zasmehuje tistega, kateri mu prijazno roko ponuja. — „Tovars“ bo rad dopise jemal iz vseh slovenskih krajev; prav ljuba mu bo zgodovina šole v tem in unem kraji, ker dostikrat so take reči zelo zanimive, in svetu povedó, kdo in kako je šolo začel. Tudi se bo „Tovars“, kakor do sedaj, tudi še prihodnje, kolikor toliko, rad pečal z vbranim cerkvenim, šolskim in poštenim domačim petjem; vendar bode to

le mogel spolnovati, če bo imel dovolj moči — dušnih in telesnih.

Pa naj bo že dovolj vošil in obovetov. Z dobrim srcem nastopi tedaj „Tovars“ z današnjim listom svoje potovanje po ljubih domačih logih. Ne bo se uklanjal vsaki sapici, pa tudi ne misli vsemu svetu veleovati, kako naj se obnaša. Pohlevno in prosto se bo držal svojega pota, in se ne bo vstrašil, če se mimo grede tudi komu kaj zameri, sej dobro vé, da nihče ne more vsem vstreči, še manj pa on, ki je doma v šoli, na katero vsakoršne pusčice raji leté, kakor koli drugam. „Tovars“ ima dobro vest, da nikomur noče škodovati, in tudi lahko veselo reče, da se sim ter tje njegove besede prijemajo, da je veliko verlih možakov, ki so ž njim ene misli, in da je že tudi marsikteremu sobratu kaj koristil. Naj se tedaj število naših sodelavcev in dopisovavcev v novem letu obilo namnoži! Vsi pa se zedinimo, da hodimo po pravi poti do svoje časne in večne sreče. Bog!

Pedagogične pisma.

Vlani sva se menila, kako naj učitelj v šoli govori, sedaj pa se hočeva pogovarjati od tega, kako naj se učitelj v šoli po vnanje ali telesno obnaša, in ali naj stojé, sedé ali hodé podučuje in izprašuje. „To so malenkosti“, boš rekel, „in ni veliko na tem; učenik pa se obnaša, kakor se navadi; eni podučujejo stojé, eni sedé, to je vse eno“. Naj poprej je treba pomisliti, da ena reč ni zato dobra, ker je nam ljuba, tukaj veljá pregovor: „Od začetka upri se z vso silo slabi navadi“. Drugič si je pa treba zapomniti, da modri tudi malenkosti ne prezira, vnanje obnašanje včasih človeka ljudem prikupi ali pristudi; to pa ni malenkost. Učenik ne sme tudi nikdar pozabiti, da otroci vsi vanj gledajo, in njegove posebnosti raji posnemajo, kakor njegove besede sprejemajo. Pregovori učnikov so tudi pregovori otrok, in letí bolj znajo pripovedovati, kako se učenik usekuje, kako glavo nosi, kakor leté, kar jih je učil. Prevdariva pa sedaj, kako bi bilo bolje, ali bi učenik sedel ali stal v šoli. Naj bolje bi morda bilo, ko bi učenik spredaj v sredi šole stal, tako da vsi lahko vanj gledajo, on pa lahko vse prezira. Oči vse šole se morajo pri učeniku družiti kakor v njihovem središču. Tudi tukaj veljá, kakor se kdo navadi.

Nekteri neprenehoma merijo šolsko izbo in dirjajo iz kota v kot, kakor bi žalovali po veliki zgubi. To ne more biti dobro. Otroci se za njegovim herbtom muzajo ali so vsaj nepazljivi. Nekteri živosti govorjenja v tem iščejo, da si z rokami vižo delajo, to ni za ljudske šole; koliko učiteljev bi bilo pa tudi zmožnih to lepo in lično (estetično) opravljati! Živost podučevanja ni v tem, da bi učitelj z rokami ponašal (agiral), kakor gledišni igravec, ali da bi mu jezik gladko tekel, kakor kramarju, kedar hvali svojo robo. Za to je vse kaj drugega treba, toda od tega pozneje. Taki ljudje, ki so dostikrat v drusčinah naj bolj zgovorni in živi, so večkrat po šolah naj bolj leseni in okorni; ljudje pa, kateri v drusčinah niso nič kaj priljubljeni, so v šoli zadost zgovorni, ker govoré, kedar z govorjenjem kaj dosežejo, ali ker jim dolžnost to vелеva; in ker so navajeni premišljeno govoriti, tudi v šoli ne govoré kje v en dan, temuč pazijo na odgovore otrok, in po njih vravnujejo svoje vprašanje in razlaganje, kajti dostikrat se učeniku primeri, da mora podučevanje vse drugače vravnati, kakor si je načertal, mora svoj plajsč po vetru obračati ali prav za prav svoje govorjenje po otrocih ravnati; tako podučevanje je potem zadosti živo, in budi veselje do učenja. „Oho!“ boš rekel, „ta je pa že bosa, da bi bil vsaki tumpec dober učitelj, zgovorni in veseli pa slab učitelj“. — No! tega pa jaz nisem rekel. Tumpec in pustež ostane pustež, bodi si v šoli ali v drusčini. Pusteži so pa tudi raznoterni, in za podučevanje v šoli se tudi tumpec lahko pripravi, lahko prej premisli, kaj in kako bo učil, tedaj ako je priden, lahko nadomestuje, kar mu je narava odrekla živosti in zgovernosti, in ako je tudi top po svojem temperamentu, vendar živo podučuje, ako njegovi otroci veselo in glasno odgovarjajo. Kdor pa misli, da vse zna, se tudi ne bo nikdar učil in pripravljal; kdor se pa ne uči in ne pripravlja, pa tudi ne zna; učen pa nihče iz nebes ne pade. Tukaj je basen od zajca in polža na svojem mestu. —

Kdo bo pa učeniku povedal, da njegovo obnašanje v šoli ni lepo in lično? Starši učitelj mlajšemu, prijatel prijatlu. Jaz tebi, ljubi moj, ne bom zameril, če me posvariš; marveč ti bodem zato hvaležen. Spodobnega obnašanja v šoli se učenik tudi lahko nauči od svojega gospoda kateheta, kajti večidel vsaki spodobno in lepo — *modeste et decenter* — podučuje. Vendar kaj takšnega se ložeje občuti, kakor popisuje, in kakor se dvor-

ljivosti človek le v občenji nauči, tako se tudi spodobnega obnašanja le tisti nauči, ki sam nad sabo čuva in skuša popraviti, kar se mu je napčnega zgodilo. Ako učitelji eden k drugemu k šolskemu spraševanju hodijo, se tudi vselej lahko kaj naučé — če ne pozitivno vsaj negativno, t. j. kar dobrega vidiš posnemaj, slabega pa, če kaj vidiš, se varuj. Umetnika le umetnik razumé, učitelja pa učitelj naj bolje. —

V nekem duhovskem redu, imena si ne upam povedati, kajti v njem so zgolj sami zoperniki in neprijatelji omike, je navada, da nastopni učitelj ali katehet — sej je tudi katehet učenik — sprašuje svoje verstnike v katekizmu; ti mu odgovarjajo poljubno večidel pa, kakor pravi otročaji, on jim pa napčne odgovore popravlja, vse lepo razlaga, in se obnaša, kakor pravi učenik. To se vselej zgodi vpričo duhovna magistra. — Rekel boš: „To ni nič čudnega, sej je povsod ta navada“. — Prosim, le malo poterpi! Častitljivi (?) učenik odstopi, sedaj ga pa začnejo njegovi verstniki obirati; eden mu očita to, drugi to. Kar pa verstniki ne povedo, dostavi še oče magister, in če je treba, tudi kritikarje kritizuje in podučuje. In tudi pri drugih okoliščinah ti zatamnjenici (!) eden drugemu napake povedo — to pa ne iz sovraštva, ampak iz kersanske ljubezni. Tisti pa, kdor prejme te svarila, tiho posluša, in se zahvaljuje za opominovanja, ker dobro spozná, da ni človeka, ki bi ne imel svojih napak. — Tako ravnajo ti zaničevani ljudje, in če se v imenih ne motim, prosil je tudi slavni Karol Boromej, škof v Milanu, svoje podložne, da naj oestro pazijo na njegovo obnašanje, in če kaj nespodobnega na njem vidijo, naj mu berž naznanijo.

„Ha! ha! lepe reči mi pripoveduješ, ti ljubi moj Barovič?“ boš rekel prebravši te verstice; „naj jaz komu kaj povem ali ktereга posvarim, tako se mu bom zameril, da me več pogledal ne bo, in tudi ti, Govorič, se boš gotovo naveličal, ako bi te kdo zmirom pestil in svaril“. — Znabiti! — Torej je pa tudi res, da se od sovražnikov več naučimo, kakor od prijatlov, ker uni nas grajajo, ti pa hvalijo; res je pa tudi, da je dober prijatelj več vreden od kupov zlata in srebra. Pa le modri dobí resničnega prijatla. — Da si mi zdrav!

Tvoj
Govorič.

Pomenki

O

slovenskem pisanji.

XLIX.

U. Kakor slovenski učniki, kadar bi radi kaj neumnega dokazali ali kadar si pomagati ne morejo, pravijo, da je v staroslovenskem tako; tako se mi vidi, da se slovanski in drugi prebistri učenjaci sklicujejo na sanskrit ter razlagajo iz njega menda, kar je in kar ni, da na zadnje sami sebi verjamejo!

T. Res so učenjaci ali slovstvosvatelji, ki učijo, da je *r* samoglasnik in izmed teh nekteri (p. Bopp), da je *r* samoglasnik postal le vsled zatrenja sprednjega ali naslednjega pravega glasnika, nekteri pa (p. Benfey) razložijo *r* soglasnik in *r* samoglasnik. Po unih se ravna Schleicher, po teh uči Miklosič.

U. To da Schleicherjevi razlogi se mi zdijo vsi bolj resnični in gotovi.

T. Razsoditi tega jaz ne morem in ne smem; to pa rečem, da mi v Miklosičevih razlogih besede: „könnte man versucht oder bestärkt werden . . in den freilich nichts beweisenden späteren . . manchmal . . in allen diesseits der Donau gesprochenen . . möchten wir . . zu begleiten scheint“ prav nič ne dopadejo, in ker je Schleicher profesor sanskritskega, mora pač vediti, kako je ta reč.

U. Pač res; in — če že v sanskritu *r* ni samoglasnik, kako more biti v družih jezikih! Kolikor vem in vidim, so pa vsi slovenski učenjaci posnemali po Miklosičevem nauku. Z njim vred se podira, kar koli se nanj opira. Ali niso tedaj vsi nauki in sklepi, kar so jih leti iz njega splekli in razplekli, prazni in nečimurni? — Morebiti je pa Miklosič pozneje se potegnil za svojo reč in jo skazal zoper Schleicherja?

T. Tega ne vem, vsaj bral nisem nikjer nič pozneje o tem. In ako res ni nikjer odgovoril, — čegava je prava?

U. Čegar je zadnja — pravi po domače Slovenec! — Kako pa uči Miklosič o družih Slovanih v svoji vzajemni slovnici, v kateri s staroslovensčino primerja sedanje slovanske jezike?

T. Samo česki, pravi, je razun staroslovensčine ohranil oba samoglasnika *r* in *l*, novoslovenski in serbski (v cirilici) samo *r*, bulgarski, malo- in velikoruski,

poljski, zgornje- in spodnje serbski pa so zgubili oba *l* in *r* samoglasnika (Cf. Vergl. Lautlehre der slav. Spr.)

U. To je tista „večina slovanska“, to so tisti „ostali Slovani“, tisti „bratje na jugu in na severju“, katerim bližati se nam veléva „sloga slavenska!“ — Če so slovanski jeziki veči del zgubili oba samoglasnika (če smem tako reči?) — *r* in *l* —, kdo mi je porok, da je novoslovenski samoglasnik *r* še ohranil? Od kod mu tolika milost?

T. Sklicujejo se na brizinske spominke in pravijo, da že leti kažejo, da je *r* samoglasnik. Ali — a) je dobro pomniti, da je pisatev v brizinskih pismih tuja, negotova, pokvarjena, da se torej z njo nihče skazovati ne more, in b) so v vsih treh spominkih le samo tri besede brez glasnika (mon. II. mrzna. raztrgachu. mrtuim), nasprot pa trikrat tri z glasnikom (I. mon. creztu. II. zemirt. mirzcih. mirzene. priuuae. circuvah. vuirchnemo. zopirnicom. cruz. III. zridze). Kaj nam torej kažejo?

U. Kako pa je to: v V. gimnazijskem razredu imamo slovensko (t. j. novoslovensko) berilo iz l. 1853, v VI. iz l. 1854 in v VII. iz l. 1858 in na vseh je brati: Izdal Dr. Fr. Miklošič — pozneje, kar je jel učiti, da je *r* v novoslovenskem še samoglasnik. Sostavki so iz različnih pisateljev; marsikaj je drugač, kakor so pisali oni sami, — toda od *r* samoglasnika ni duha ne sluha še, in celo v Kračmanovih pesmih ne, kateri, kakor praviš, je vendar le prvi pesnik bil, pri katerem se je samoglasnik *r* glasil?

T. To tudi meni ne gre v glavo, zlasti ker ima dr. Miklošič pri vladi toliko veljavo, in tudi sicer med učenimi slovstvosvatelji toliko slavo, kakoršne še doslej ni dosegel noben Slovenec — in to po pravici. Zasluge njegove za slovensko in sploh slovansko slovstvo so neprecenljive. — Tega si pa tudi jaz razložiti ne znam, da se celo v primerjajoči slovnici bere: „dvé.. zvézdi preš 196. — boljiga srca 198. preš. — V mladosti trdníše so mreže, ki v njih drži napuha moč goljfiva preš. — Lenetu je zatrnjena pot. ravn. — Nikomur ne vpadi srce ravn. — Bliska se, grmí in treska slomš. — Umrši met. Bilo je pet tavžent móž brez žen in otrók met. 43. — Lenega čaka strgan rokav. vodn... (cf. Mikl. Formenl.); in vendar ni niti Prešern niti Ravnikar, niti Metelko niti Vodnik tako pisal.

U. Morebiti tu veljá pregovor: Poslušaj me, ne glej me! — Da pa to kej dobro znajo ne le časnikarji, ampak celo slovničarji — prav po Napoljonovo —, je jasno kot beli dan. Iz tega se vidi njih tenka vest. Ali niso to pravi samoderžci?

L.

T. Res pravi samoderžatelji so nekteri pisatelji. Zgled takega samosilstva nam je „u najnovijoj dobi“ podal znanstveni časopis hrovaški Književnik, sicer res hvale vreden. I Hrovatje imajo še marsikako „pravopisnu prepirku“. Tako se hudo prepirajo zavolj rodivnega sklona v množnem številu na *ah*. Poslal je v Književnik znani pisatelj B. Šulek spis, v katerem razkazuje svoje razloge za omenjeno obliko — kakor sovrednik V. Jagić sam spozna — modro in pametno; ali vendar še celo v tem spisu „Obrana ahavca“ mu te oblike ni privolil. „Jednoličnosti radi izostavili smo iz njegova članka *h* u gen. množine“ pravi V. J. v Književniku I, 2. l. 1864. V znanstvenem časopisu — pa tako malo svobode! Ali ni to: Sic volo sic jubeo, stat pro ratione voluntas?

U. In sedanji čas, ko vse — Hrovat jako jako — po svobodi teži! Čudo, da mu je v naslovu vmesni *h* pustil, da ni naredil: Obrana aavca — sej je prvi *h* tudi iz rod. ali genitiva! Pred svojim pragom naj pometajo — pred svojim! Menda jih imajo tudi mnogo, koji tumarahu tudjom naukom pokvareni vrlo dugo i u jeziku „hervatskom“. — Kako pa oni, ali vsi složno složno, braćo! pišejo samoglasnik *r*?

T. Nekdaj so pisali različno, večidel *á*: kárst, smárt, poznej so jeli *è*: kèrst, smèrt, in zdaj pišejo eni kèrst, smèrt, eni pa krst, smrt, kakor Čehi, kateri pa ne učijo, da je *r* samoglasnik. Da se ima tudi v Hrovaškem pisati polglasni *è*, učita slovničarja Babukić in Mažuranić, in celo ostro se veléva to po učilnicah. Ni davno, kar se je brala po časnikih „obaviest za predavanje hervatskoga jezika na gimnazijah“, ktero je izdala vis. dvorska kancelarija. Glasí se takole:

»Da se u naučanju jezika hervatskoga postigne jedan put na svih gimnazijah nuždna jednoličnost: imati će se kao učitelji kod predavanja, tako i učenici kod učenja, držati strogo jedne propisane slovnice i služiti se jednim pravopisom. — Za nauku oblikoslovja imade se svuda bez iznimke upotrebljavati slovnica Mažuranićeva, a za skladnju knjiga Veberova. Pravopisa imadu se i učenici i učitelji u svih školskih poslovih

držati onoga, kojim su tiskane šolske knjige. Osim toga imadu se učitelji jezika složiti medjusobom glede porabe iste gramatičke terminologije za svu gimnaziju i za sve jezike. (Vid. Narod. Novine in Pozor I. 1862.)

U. In to se tudi spolnuje in skorej vsako leto po šolah oznanuje. Učitelji grajajo učencem spise brez polglasnega *ě*, in neki učenec z zagrebske gimnazije mi je pravil, da celo po tléh letijo spiski z *r* samoglasnikom; ali ni to tiranski? Vidil sem nekaj šolskih knjig, in res so vse tiskane po unih pravilih. Tudi nam je spisal „Katekizem in Liturgiko“ Lesar brez *r* samoglasnika, Erjavec „Živalstvo“, Tušek „Rastlinstvo“, in zdaj umem, da pravi Janežič v poslednji slovenski slovnici svoji: „V pisavi polglasnega *e* pred *r^{om}* sem krenil spet po starem poti, da v pisanji ne bode razločka med slovnico in med ostalimi šolskimi bukvami — slovenskimi in hrovaškimi“. — Ali bi morebiti tudi pri nas vlada ne dovolila po šolah bukev po oni pisavi?

T. Da bi se vlada v slovniske reči vtikala, tega slovnice in jezikoslovci sicer ne dopustijo, in Maksim je raji v ječi umeril, kakor da bi bil v to dovolil. To pa vendar smem reči: Če že v hrovaških šolah te kračje ali kračmanove pisave vlada ne pripusti, kjer je veliko veliko bolj vterjena in razširjena; jo bo javalne dovolila po šolah na Slovenskem, ker se v našem jeziku doslej celo po zakoniku opravičiti ne da. Res je tudi, ko bi vsakemu učitelju bila ta reč na voljo dana, da bi učenci bili na zadnje vsi zbegani. Prav ima tedaj Janežič, da jo je krenil v tem spet po starem poti, sej je potejena ta pisava v staroslovensčini in novoslovensčini.

U. Pa so vendar Novice nekako omilovaje — dasiravno le memo gredé — vzdihnile pri napovedi te Janežičeve slovnice: „Žal nam je, da je 3. iztis *r^m* zopet vzel, kar mu gré: samoglas; dozdeva se nam, katerim tudi veljá „festina lente“, da ne gremo naprej, ako se brez potrebe preveč obračamo nazaj“.

T. Tisti naprej je pravi „naprej“, kateri zmoto pusti in za resnico hiti. Resnica pa je očitna, dasiravno je zabavna (lis) pravda „sosamoglasniku“ nasnovana „in indice vel adhuc sub iudice“. Brez potrebe res ni dobro preveč se obračati nazaj. Ravno tisti pa se obračajo preveč nazaj, kateri hočejo pisati brez pravih glasnikov, ker tako so pisali nekđaj v he-

brejskem in v družih jutrovskih jezikih, iz katerih so zajemali tudi gerški in latinski pisatelji, pa so vendar jezik svoj likali in obrazovali po svoje. Tako bi se tudi mi preveč ločili od sedanjih olikanih narodov po tej pisavi. Latinec piše p. Græcus, Slovenec Grek ali Gerk (iz blagoglasja), novičar pa Grk, grško.. učé, da je *r* samoglasnik; kdo bi verjel? Rus piše tverdo, drova, in izgovarja tako; Slovenec ali Hrovat pa izpusti zdaj *v* in *e* ter pravi: *r* je samoglasnik v besedi trdo, drva itd.; kdo bi se ne smejal?

U. Pa pravijo, da ravno tujcem hočejo postreči z njo in polajšati učenje.

T. Še le steži se jim učenje, ker jim je jezik preterd in v svojem jeziku tega niso vajeni, *r* samoglasnika ne poznajo (polglasnik — semivocalis — ga imenujejo. cf. Bauers nhdeutsch. Gram. 1861); in kdo ne vé, koliko so jih že Čehi zavoljo svoje pisave mogli preslišati! Živ jezik preveč sprsteni in zdrveni ter kakor scvrt štrlí bodeč v oči.

U. Zakaj pa ne pišeš *tr* po ravno tistem pravilu?

T. Sem že tudi vidil tiskano *tr* (iz nekdanjega teže, tere, tar, ter, tr) pa trjati, crkev, crkveni, kakor pišejo Serbi in Hrovatje, kar je očitno napčno in se posnemati ne sme. Iz tega se vidi, da se s tem tudi domačincem ne vstreže. Kdaj se ima *e* polglasno brati, je pač kmali jasno, in malo moti tujce in domače; nasprot se pa ne vjemajo nauki, kdaj je izpusčati in kdaj ne. In res — zakaj bi po unem vodilu ne pisali tudi *tr*, dobr, bistr, prtiti, prhraniti, prmrznl, vndr, tnk, plhk, prvr gl — prav po hebrejski i. t. d., sej se glasniki ne čujejo, vsaj ne na tanko, kakor je tudi Schleicher o staroslovensčini prav opomnil. In zakaj piše Nemec Vater, Mutter, versichern, zerbrechen, zerstören nam. Vatr, Muttr, vrsichrn, zrbrechn, zrstörn, in Latinec faber, ager, magister n. fabr, agr, magistr (cf. Kopitar)?

U. Pisarjem, zlasti novičarjem in tiskarjem se skrajša s tem pis in tisk!

T. Pisarji časnikarski naj se že potegujejo za kračo pisavo; tiskarjem pa to kaže, kar več nese. — Verh tega, kar sem prej povedal, je tudi pomisliti, kdaj in kako se nam bode vstanovila pisava v lastnih imenih, bodi si osebnih, krajnih, mestnih, državnih. Kaj porekó gospodje Brnek ali Brnk, Grčar, Grmk, Krč, Krčon, Mrvar, Petrnel, Rjavec

ali Rjave, Rzar, Ržen, Trčk, Trstenjak, Vrščaj in dr., ker nam že sedaj mnogi tolikanj zabavljajo, če kako popačeno, res pokvarjeno ime količkaj popravimo? Ali se bo dovolilo kdaj povsod in vselej pisati Črnuče, Razdrto, Trnovo, Trst, Tržič, Trjak (Turjak), Vrhnika i. t. d.? Sej že zdaj očitajo Slovincem, da pisarijo nerazumno, da narod za njimi ne more, da jo tirajo slovenski kermarji ne le v Zagreb in Beligrad, ampak celo v Cetinje!!

U. Slišal sem tisto očitnjava na celo očitnem mestu in v slovesnem zboru, ter si mislil: Tu jo imate, ki na vrat na nos preminjate in pisarite brez pravega kroja in stroja! V Cetinje nas sicer ne tirajo, v Kolobocijo pa (cf. Ravnikar. Zgodbe).

T. Na zadnje ima vender le Metelko prav, da nam je Slovincem pismena ali znamnja za polglasnik treba. V nobenem slovanskem jeziku ni toliko polglasnikov, kolikor jih je v novoslovenskem in v staroslovensčini. V nobenem se posebno znamnje tolikanj ne pogrēša kot v slovenskem. In kakor se mi zdi, se vsa napaka verti okrog sebe in glasi takole: „V staroslovenskem so imeli polglasnik (ali oslabei, slabi glas), ker so imeli pisme zanj; v novoslovenskem ga pa ni, ker nimamo zanj pismena, nimamo posebnega znamnja“.

U. Ali je pa to prav, da je po „kriv i neki misli“ polglasnik vtikal Metelko pred *r* tam, kjer je v staroslov. vselej za njim?

T. Kdo pa vé, kako se je na tanko izgovarjalo v strsl. (cf. Sunič „de vera orthographia“ 1853)? Res ima stara slovensčina mnoge in stare pravila za novo, ali v vsem ji pa postava biti ne more. Jezik se je sčasoma spremenil in kakor v drugih slovanskih jezikih se tudi v novoslov. zgodaj kaže ta sprememba, in ker se res spredej polglasnik govori, ga je Metelko tudi spredej postavil. „Der Grammatiker ist kein Gesetzgeber, sondern nur Referent und Ordner“ (gleichsam nur Statistiker), je pisal že nekdanj Dobrovski našemu Vodniku. (Mitth. Hist. Verein. Kopitar. gesamm. Schrift.)

Enaka je z *l*. Tudi temu je stara slovensčina polglasnik *jer* ali *jerek* pridēvala, v sedanji slovensčini smo djali pa glasnik kterikoli že pred *l*. Če smemo govoriti in pisati solnce namesti nekdanjega sl'n'ce, poln nam. pl'n' i. t. d., zakaj bi

ne smeli pisati vert, smert nam. nekdanjega vr't', sm'rt' i. t. d.?

U. Če se v slovenskem ne da opravičiti kračja pisava; morebiti je pa le pripravna za vseslovanski ali vzajemni književni jezik, katerega si mnogi obetajo po tej slogi slovanski?

T. Dokler pišeš slovensko, piši po slovensko; kadar pišeš slovanski, piši pa po slovanski ali po pravilih vseslovskega jezika. Večina Slovanov, kakor Miklosič sam kaže, *r* samoglasnika nima, in Majar ga v svoji vzajemni mluvnici tudi ni nasvetoval. — Zanimljivo, celo smešno je brati, kako se zavetniki kračje pisave ali *r* samoglasnika razgovarjajo, zdaj etymologički zdaj kolikor moč po izgovoru pisati vevajo; kako terdijo, da se po nekterih krajih čuje *a*, po družih *e*, na zadnje pa je pismenka *r* vendar le samoglasna; kako da *r* sicer ni samoglasnik, vendar naj se piše iz potrebe in zbog zloge, ktere pa skorej nikjer ni! —

Da se v omenjenih okolinah *e* tu in tam po Slovenskem prav na tanko čuje (réja n. rja) skorej kakor v rusovskem, je gotovo (cf. Čop. Slov. Abc-Krieg). — Doslej je tudi lepo razmerje med glasniki in soglasniki, ktero po tem jenja. — Mnogo družega bi se še dalo povedati.

U. Postavim, da so dozdej pisali prav dobri pesniki in drugi novi knjižniki slovenski tako, da je novo Sveto pismo, slovenski Slovar, Zlati vek, Cvet slovenske poezije, Abuna Soliman i. t. d. pisan po teh pravilih.

T. Kdo praša po teh in takih bukvah! Novina mika mladino. Ali misliš, da bodo najni pomenki o tej reči kaj zdali? Ali ne veš, da navada popada, da je usus tyrannus?

U. To velja sploh pri grešnikih: tirani so in druge tirajo p. *r*, ki je res pravi tiran. To pa vsaj vem zdaj, da je resničen slovenski pregovor:

Da se resnica prav spozna,
Je čuti treba oba zvona. *)

P a š n i k.

Harnisch, slavni nemški pedagog in pisatelj, razdeljuje učnike v tri verste, 1. učnike po postavi, 2. učnike po časti in 3. učnike po ljubezni.

*) Vseh 50 pomenkov o slovenskem pisanju s kratkim predgovorom, z nekterimi popravami in z lastnim razgledom se dobiva II. leto skupaj v lični knjižici pri g. Gerberji po 60 kr. a. v.

Učenik po postavi se prikaže v teh le podobah: a) njegovi postavnosti se pridružuje nekaj vnanjega; to se prikaže v različnih rečeh, posebno v okornosti. Takšni učitelji nočejo ničesar novega začeti in vpeljati; b) postavnost je združena s krepstjo, iz tega pa postane osornost, merzlota in ojstrost. Tak učitelj je dekličem zelo škodljiv, nekterim dečkom pa koristen; c) postavnost je združena s pametnim ravnanjem. Učenci te verste pa poskušajo razvedriti otroško pamet, in jih soznaniiti z vsakoršnimi vednostmi, ki so potrebne za življenje.

Učniki po časti se pa poglavitno tako le razodevajo: a) Nagon po časti je združen z zunajnostjo, in se razodeva v vsakoršnih stvarcah. Učenik te verste želi povsod dopasti in vstreči, ter pri podučevanju tudi sega po taci rečeh, da se skazuje in da ga hvalijo. b) Nagon po časti je združen z prevzetnostjo, in iz tega postaja ošabnost. Takšen učenik se veliko trudi s svojimi učenci, da bi le veliko znali, in tudi včasih veliko dožene; bogoljubnost pa uči le zato, da se otroci ž njo pri spraševanju skazujejo. c) Nagon po časti se združuje z ljubeznijo do otrok, in tako dobiva blagi značaj. Takšni učniki so delavni in skerbni, zljajšujejo otrokom učenje, kolikor morejo, in jih tudi obdarujejo, da bi izbudili nagon po časti; spraševanja so pri takšnih ginjive in prevzamejo serce človekovo.

Učniki po ljubezni so trojni. — a) Ljubezen se združuje s slabostjo in telesnostjo. Tako postane dobrovoljen učenik, kateri bogoljubnost napačno povsod vmes sili, kateri le cenclja, namesto da bi podučeval. Tak učitelj se ne zmeni dosti za navode; njemu je bogoljubnost vse. Ker se ne zna ponesti, otroci mu večkrat nagajajo. b) Ljubezen se združuje s prevzetnostjo. Takšen učitelj se vstopi med otroke, kakor prerok, govori zmirom od božjega kraljestva in zoper spačeno mladino, in bogoljubnost pristudi drugim in sam sebi. c) Ljubezen se združuje z nravno krepstjo. Kdor je takšen, je sposoben za izverstnega učenika. Prizadeva si za dobre navade in pravo modrost pri podučevanju, pozabi pa tudi rad to, kar je veliko bolj žlahtno in vredno.

Tem mislim naj še „Tovarš“ nekaj pristavi:

Učenik naj se ravna v svoji šoli po kraji in po učencih tako, kakor mu pamet in pa modri ljudje veleajo. Po nekterih krajih, rekel bi po mestih, mora učitelj mož postave biti; vnanje reči pri šoli ne sme prezirati, treba je svetu pokazati,

kaj da so se otroci naučili, koliko da znajo; svet že hoče tako imeti; šolski predniki in učitelji med saboj se sicer ne dajo ukaniti, kmali vedo, koliko da je ura bila; svet pa, kakor v vsih rečeh, tako tudi pri šolah, gleda le bolj na vnanje reči. To se vé, da vse mora v pravih mejah ostati.

2. Učenik se mora po šoli, to je, po učencih ravnati. Kdor bi mislil, da bo med razvajenimi, razposajenimi in nevbogljivimi otroci z ljubeznjivim svarjenjem kaj dosegel, bi se motil. Tukaj mora učitelj ojster mož postave biti, in pravičnega, dasiravno ojstrega učenika bodo otroci in tudi pametni ljudje spoštovali. Kdor bi pa hotel pri dobrih in vbogljivih otrocih skazovati le svojo oblast in ojstrost, bi bil podoben temu, ki je muhe s kroglijami streljal; on si je potem sam kriv, da ne najde ljubezni.

Naj boljši učenik bi bil tisti, ki je vse v svojem času, ki zna svoje strasti berzdati, ki ima svoje dušne moči popolnoma v svoji oblasti, ki je sam izobražen in iz vere in po veri živi.

Ljubi učitelji! pomnimo to, in bodimo taki!

Novice.

Iz Lotmerka. Pridni učitelji si radi pri vsaki priložnosti posebno pa pri učiteljskih zborih nabirajo dragih dušnih zakladov za se in za svojo mladino. Zavoljo tega smo se o preteč. šolskih praznikih tudi učitelji Šentjurske dekanije zbrali v Lotmerku, in smo se pogovarjali a), kaj zahteva sedanji čas, ko nekatere občine segajo po šolski oblasti. Ali bi bilo to koristno? če ne, kako bi bilo prav v sedanjih okolisčinah? — b) Kako naj se vredijo nedeljske šole? — O prvem vprašanji smo rekli, da bi ne bilo dobro, ako se loči šola od cerkve, in ako bi občine imele do nje vso oblast. Bati bi se bilo, da bi nekatere občine ravnale samolastno. Naj bolje je, ako država s cerkvijo združena vlada šole, — občinam pa le nekaj pravic pripusca do njih. — O drugem vprašanji nismo toliko govorili, ker so bili zavoljo tega ravno novi ukazi na poti. Po tem ukazu so naše dolžnosti nekoliko pomnožene; pa vendar upamo, da jih bomo z božjo pomočjo dobro opravljali, ako nam bo le pomagala čč. duhovščina, svetna gosposka in domača srenja. O tem vprašanji naj opomnim še samo to, da so nekteri terdili, da naj se pri novincih v nedeljski šoli po starem kopitu še pismenkuje ali buhštabora, da se učenci po tej poti tudi doma morejo učiti pri starših i. t. d. Jaz pa menim, da bi bilo

to nepotrebno delo. *) — V drugem učiteljskem zboru smo se tudi pomenkovali, s kakšnim redom doverši razred učenec, ki v keršanskem nauku dobí slabejši red v drugih naukah pa ima dobre ali vmes še izvrstne zaznamke. — Kako se vverstuje tisti učenec, ki ima v keršanskem nauku dobre, v drugih naukah pa večidel izvrstne zaznamke? In kako tisti, ki zna keršanski nauk izvrstno, druge nauke pa premalo ali komaj za silo? *) — „Tovars!“! zopet je preteklo eno leto, da si nas učitelje nevtrudeno spodbujal. Sprejmi za to našo serčno hvalo! Bog te blagoslovi tudi v novem letu! *M. Rajšp.*

Iz Planine. Tukaj je do sedaj prebivala z vso svojo blago rodovino milostljiva gospa kneginja Vindišgreceva, ktere blago serce dobro pozná vsa tukajšnja okolica. 24. dec., na sveti večer, pa se je blaga kneginja tudi milostljivo spomnila naših ubogih učencev in učenk. Ukazano je bilo, da naj pride ta dan popoldne v grajsčino 7 ubogih pa pridnih dečkov, 7 deklic in 4 stare dobre ženice. Ko pridemo v grad, nas peljejo v neko prostorno sobo, kjer zagledamo tri prav bogato in lepo olepšane božične drevesa, na katerih so gorele lučica pri lučici. Zbrana je bila v tej sobi vsa blaga grajska rodovina in še mnogo drugih. In lej, Jezusček je delil po milostlj. kneginji ubožčikom razne oblačila, molitevne bukvice, svetinjice, kruha, denarja i. t. d. Prav ginljivo je bilo, ko je blaga dobrotnica sama natikala otročičem rokovice, jim pokrivala kapice i. t. d. Na zadnje so bile razdeljene tudi vse druge reči božičnega drevesa, da so bili vsi otroci in žene tako obloženi, da so darove komaj domu nesli. Te božične drevesa in lepe jaslice, ki so bile tudi pri drevesih, smo sedaj postavili v šolo, da bi se učenci vedno spominjali blagih darov, in da bi molili za svojo milostlj. dobrotnico. Bog poplačaj blago serce in zbudi še ena-kih naši ubogi mladini!

M. Tome, učitelj.

Iz Ljubljane. Prišel je na svetlo tudi 1. zvezek za 3. razred g. Gerkmanovih prestav iz „Praktične slov. - nemške gramatike“, ki se dobivajo pri g. Giontinitu.

„Slovenska Matica“ je izdala „Koledar slovenski“ za navadno leto 1865, v katerem je mnogo koristnega in zanimivega blagá. Prodaja ga tudi g. Giontini.

*) Ravno pri nedeljskih učencih bi bilo pismenkovanje velika nepotrebna potrata dragega časa — prava polževa pot v šoli. *Vredn.*

**) Postava ukazuje, da se mora pri razverstitvi učencev posebno gledati na nravnost (Sittlichkeit), prizadevnost (Verwendung) in na keršanski nauk. Sicer pa je pri nas navada, da sta pri poglavitnih naukah že dva slabejša zaznamka (mittelmässig) dovolj, da ima učenec splošni drugi red. Tako tudi že en sam slabejši zaznamek učencu odvzame izvrstni splošni red. K poglavitnim naukom pa se štejejo vsi nauki razun pisanja, risanja in petja. *Vredn.*

Listnica. Mnogim gg. dopisovavcem: Ker smo že od več krajev dobili dopise zastran, torej od tega znabiti pozneje kaj več. — Nekterim g. g. naročnikom: Kdor želi dobiti prejšnje „Tovarševe“ tečaje, mu lahko vstrežemo z vsemi, razun pervega. — G. F. K. v Dr.: Kje se dobivajo platnene šolske table, smo razložili v 12. listu IV. teč.